

DOI: 10.26693/jmbs05.04.036

УДК 615.825.5

Купріненко О.

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ПРОБЛЕМ ЕРГОТЕРАПІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ПОСТРАЖДАЛИХ В РЕЗУЛЬТАТІ БОЙОВИХ ДІЙ

Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, Україна

kuprinenko_o@ukr.net

Унаслідок ведення бойових дій на Сході України велика кількість військовослужбовців Збройних Сил України отримали поранення (травми). Усі вони потребують відновлення виконання повсякденних функцій, створення комфортних умов життя, забезпечення можливості відновлення професійних навичок та соціальної адаптації.

Ерготерапія є одним з важливих етапів відновлення поранених (травмованих) військовослужбовців.

Стаття присвячена вивченню сучасного стану та проблем ерготерапії військовослужбовців, які постраждали в результаті бойових дій, в провідних країнах світу та в Україні.

Метою дослідження було обґрунтування позицій щодо впровадження ерготерапії в реабілітацію військовослужбовців Збройних Сил України, які постраждали в результаті бойових дій.

У дослідженні проведено аналіз надання ерготерапевтичних послуг військовослужбовцям США, Великої Британії, Канади та Австралії. За результатами проведеного аналізу встановлено різні підходи до організації та надання зазначених послуг. Основна відмінність підходів США та Великої Британії полягає у залученні саме військових ерготерапевтів.

Показано важливу роль військового ерготерапевта, як фахівця, що навчає новим способам виконання повсякденних завдань, допомагає повернути втрачені навички, адаптує середовище проживання, роботи, навчання та спілкування, виготовляє та підбирає адаптивне обладнання.

Встановлено, що військовий ерготерапевт, на відміну від цивільного, обізнаний у військовій справі, а тому здатен враховувати специфіку професійних потреб своїх пацієнтів.

Для становлення і розвитку ерготерапії в Україні запропоновано підхід, який передбачає підготовку військових ерготерапевтів.

Також пропонується залучити закордонних фахівців для розробки вітчизняних освітніх програм та підготовки викладацького складу вищих навчаль-

них закладів з метою якісної підготовки майбутніх спеціалістів-ерготерапевтів, з яких в подальшому сформується команда військових ерготерапевтів. Їх робота буде спрямована на якісну допомогу постраждалим військовим за для їх швидкого повернення до виконання службових обов'язків, до гідного повноцінного цивільного життя, а в деяких випадках – збереження життя.

Ключові слова: ерготерапія, реабілітація, військовослужбовці, Збройні Сили України, бойові дії, військовий ерготерапевт.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дана робота виконана відповідно до теми науково-дослідної роботи «Теоретико-методичні основи фізичної реабілітації неповносправних з порушеннями діяльності опорно-рухового апарату та дихальної системи», що виконується відповідно до Зведеного плану наукової-дослідної роботи Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського.

Вступ. У сучасному світі однією з ймовірних форм вирішення територіальних, соціальних, економічних, національно-етнічних, ідеологічних, релігійних, культурних та інших протиріч, на жаль, залишається застосування військової сили. Досвід воєнних конфліктів свідчить, що їх неминучим наслідком є велика кількість поранених і травмованих військовослужбовців та цивільних осіб.

З початку тимчасової окупації Російською Федерацією Автономної Республіки Крим та розпалювання збройного конфлікту в східних регіонах України, участь в антитерористичній операції (АТО) та операції Об'єднаних сил (ООС) взяли понад 370 тисяч українців [1].

Шостий рік на Сході України триває війна. Відповідно до оперативного обліку втрат особового складу Збройних Сил (ЗС) України, за час проведення АТО (ООС) на території Донецької та Луганської областей кількість загиблих (померлих), поранених, травмованих, ушкоджених станом на 26.06.2018 становила 14 439 осіб, з них: бойові

безповоротні втрати – 2 418 військовослужбовців ЗС України, інші загиблі (померлі) на території Донецької та Луганської областей – 955 військовослужбовців, бойові санітарні втрати – 8 943 військовослужбовця ЗСУ, інші травмовані, ушкоджені – 2 123 військовослужбовця ЗС України [2].

Найбільшу частку в структурі поранень військових складають поранення кінцівок 52% [3]. Досить значна частка бойових ушкоджень припадає на поранення голови (16,8%) та вогнепальні поранення м'яких тканин множинних ділянок тіла (14,8%). Окрім того, встановлено, що одним із негативних наслідків участі військовослужбовця у воєнному конфлікті є поява ознак посттравматичного стресового розладу (ПТСР), що проявляються порушенням сну, емоційною нестійкістю, дратівливістю, підвищеною емоційністю, нездатністю розслабитись, поганою концентрацією уваги, погіршенням пам'яті, замкнутістю, байдужістю, пригніченим настроєм.

У результаті негативного впливу факторів бойової діяльності військ, близько 90% військовослужбовців, які брали участь в АТО (ООС), потребують комплексної медичної реабілітації [3], метою якої є відновлення порушених функцій організму або, якщо обмеження життєдіяльності мають стійкий характер, інтеграція людини з обмеженнями в суспільство, покращення якості її життя, підвищення її суспільної активності.

Окрім лікування тілесних ушкоджень, психоемоційного відновлення, військові також потребують відновлення виконання повсякденних функцій, створення комфортних умов життя, забезпечення можливості відновлення їх професійних навичок та соціальної адаптації.

У сучасному світі для вирішення цих проблем використовується ерготерапія [4, 5], як окрема складова лікувального та відновного процесу військовослужбовців із обмеженими можливостями. Але сьогодні в Україні ерготерапія в реабілітації цивільних, а й тим більше військових перебуває на шляху становлення.

Отже, виникає актуальне завдання впровадження ерготерапії в реабілітацію військовослужбовців ЗС України, які постраждали в результаті бойових дій.

Ерготерапія або зайняття терапія – комплекс реабілітаційних заходів спрямованих на відновлення та підтримку необхідних для повсякденного життя побутових навичок та дій, який сприяє не тільки відновленню рухової активності, але й адаптації людини до нормального життя, що допомагає їй досягти максимальної самостійності в побуті та стати більш соціально адаптованою [6]. Термін «ерготерапія» (ergotherapy, ergon – грец. справа,

заняття), як правило, застосовується в німецько та французькомовних країнах. Синонімом цього слова в англійській мові є окупаційна терапія (occupational therapy) або терапія зайнятстю (діяльністю) [7].

Ерготерапія є міждисциплінарною галуззю, що включає у себе знання із багатьох спеціальностей – медицини, педагогіки, психології, соціальної педагогіки, біомеханіки та фізичної терапії. У більшості країн світу ерготерапію проводять спеціалісти – ерготерапевти. Вони переважно працюють у команді фахівців, які займаються реабілітацією хворих, і до цієї команди входять лікарі, психологи, фізичні терапевти, логопеди та фахівці з інших спеціальностей.

Ерготерапевт – фахівець, який навчає новим способам виконання повсякденних завдань, допомагає повернути втрачені навички, адаптує середовище проживання, роботи, навчання та спілкування, виготовляє та підбирає адаптивне обладнання. Для кожного пацієнта ерготерапевт розробляє індивідуальну програму. Її головною метою є сприяння повноцінному функціонуванню пацієнта, що збільшує його незалежність та самооцінку. Окрім відновлення фізичних навичок, ерготерапевт сприяє покращенню емоційного та психосоціального благополуччя пацієнта, допомагає людині повернутися до нормального укладу життя, знайти роботу, повернутися в соціум, незважаючи на ті обмеження, які накладає на неї хвороба [8, 9].

Особливо актуальною ерготерапія та професія ерготерапевта є в сфері реабілітації військовослужбовців різних країн світу. Історично так склалося, що саме на тлі наслідків Першої та Другої світових воєн відбулося зародження та становлення ерготерапії, як самостійної галузі реабілітації постраждалих воїнів. Країною, де вперше почали готувати спеціалістів – ерготерапевтів стали Сполучені Штати Америки, тому і не дивно, що в сучасному світі США займають провідну роль в розвитку та удосконаленні ерготерапії та підготовці найкращих спеціалістів у цій галузі [10, 11]. А особливий статус, в цій країні, мають ерготерапевти, які працюють з військовими. Це висококваліфіковані спеціалісти, які є військовослужбовцями Армії США, що несуть службу в Армійському медичному корпусі спеціалістів (U.S. Army Medical Specialist Corps) відділення якого є практично в усіх бойових підрозділах. Збройні сили Великої Британії (British Armed Forces), також вербують ерготерапевтів до своїх лав, а от Збройні сили Канади (Canadian Forces) та Австралії (Australian Defence Force) мають всього декілька спеціалістів на постійній основі та в більшості випадків користуються послугами цивільних ерготерапевтів [12, 13]. Незважаючи на професійність

цивільних спеціалістів Канади та Австралії, які працюють з пораненими військовими, відсоток повернень військовослужбовців до виконання своїх професійних обов'язків в цих країнах є значно нижчий ніж в США та Великобританії. Так, до прикладу, за даними щорічного аудиту Департаменту зі справ ветеранів (Department of Veterans Affairs) та Міністерства оборони (Department of Defence's), проведеного Австралійським національним аудиторським бюро (Australian National Audit Office (ANAO)) від 5 травня 2016 року, відсоток військовослужбовців, які повернулися до лав збройних сил Австралії після курсу реабілітації внаслідок отриманих поранень, травм чи захворювань у 2015 році складав 55% від загальної кількості звернень, що на 22% менше ніж повернення на попереднє місце роботи серед цивільного населення (77%) та на 13% менше ніж повернення постраждалих під час виконання службових обов'язків пожежників пожежно-рятувальної служби Австралії (Fire and Rescue NSW) [14]. Причинами таких низьких показників є не тільки своєчасність і терміни надання реабілітаційних послуг, а й наявність кваліфікованого персоналу, в тому числі і ерготерапевтів, які мають досвід у роботі з військовослужбовцями.

З наведеної статистики чітко прослідковується ефективність роботи саме військових ерготерапевтів в реабілітації військовослужбовців, адже саме вони оцінюють стан пораненого (травмованого, хворого) військового та складаючи план втручання, обов'язково враховують професійні потреби своїх пацієнтів, а для цього, відповідно, вони мають бути максимально обізнані в особливостях саме військової служби. Як показує досвід закордонних фахівців (військових фізичних терапевтів), особливо американських, саме завдяки обізнаності у військовій справі їх пацієнти досягають успіхів у лікуванні та поверненні до виконання службових обов'язків [15].

Як і цивільні, військові ерготерапевти оцінюють функціональні здібності пораненого (травмованого, хворого) військовослужбовця, визначають коротко та довготермінові цілі реабілітаційного втручання, складають програму втручання з відновлення втрачених функцій, підбирають засоби для досягнення поставлених цілей, адаптують навколишнє середовище, для сприяння максимальній самостійності в повсякденному, сімейному, соціальному та професійному житті пацієнта. Вони також навчають правильному використанню технічних засобів (інвалідні візки, милиці, палиці, ходунки і т.ін.), використовують ортопедичні вироби (фіксатори суглобів, корсети, бандажі, пояси, рефлектори і т.ін.), які підбирають, а при необхідності створюють індивідуально, рекомендують та підбирають засоби

для полегшення догляду і самообслуговування (функціональні ліжка, пристосування для ванних і туалетних кімнат і т.ін.), допомагають адаптувати навколишнє середовище, включаючи будинок, транспортний засіб та робоче місце з огляду зручності, ергономічності та легкості використання у повсякденному житті. Окрім того, для максимально швидкого відновлення, військові ерготерапевти, так як і цивільні сприяють емоційному та психологічному відновленню своїх пацієнтів.

Але на відміну від цивільних, військові ерготерапевти краще пристосовані для того, щоб забезпечити успішну адаптацію військовослужбовців до переліку потреб та ситуацій щодо бойової готовності та безпечної повернення до виконання службових обов'язків. Саме військові ерготерапевти можуть запропонувати широкий спектр втручання для задоволення потреб постраждалих військових, адже, на відміну від цивільних, вони розуміються не тільки на загальних військових обов'язках, що вимагає військова служба, а і на обов'язках дотичних до кожного військового фаху, що особливо важливо при відновленні професійних навичок військовослужбовця. Наприклад, військовий ерготерапевт, оцінюючи функціональні здібності пораненого (травмованого, хворого) військовослужбовця з огляду на його військовий фах, особливу увагу може приділяти таким навичкам як піднімання, штовхання, підтягування, окрім того оцінюватиме фізичні якості (витривалість, силу, спритність), пізнавальні функції (концентрація уваги, пам'ять, можливості критичного мислення) та емоційне саморегулювання, що може бути значно погіршене внаслідок бойових стресових травм (БСТ), в тому числі ПТСР [16].

У разі важких травм або поранень, внаслідок яких військовослужбовець надовго втрачає здатність до виконання військових обов'язків, до специфічних завдань військового ерготерапевта додається психологічна підтримка пораненого та членів його сім'ї впродовж всього етапу лікування та відновлення. Пріоритетним також стає раннє навчання таких пацієнтів навичкам самообслуговування (туалет, купання, одягання) та правильного поводження з допоміжними технічними засобами, що робить пацієнтів незалежними, а отже піднімає їх самооцінку, віру в себе і в позитивний результат лікування та відновлення. Після досягнення пацієнтом певного функціонального рівня метою ерготерапії, для поранених військових, стає відновлення професійних навичок та повернення до виконання професійних обов'язків [4].

У разі неповного відновлення, саме військовий ерготерапевт займається підготовкою військовослужбовця до альтернативної служби, що полягає у

перенавчання чи полегшенні обов'язків, що виконувалися військовим до моменту травмування. У випадку ж, коли втрачені функції відновити неможливо, основною метою роботи військового ерготерапевта стає створення сприятливих умов переходу військовослужбовця до повноцінного активного цивільного життя. Власне, після того, як військові за станом здоров'я повністю залишають збройні сили, військові ерготерапевти продовжують з ними співпрацювати, надаючи їм так звані «перехідні послуги», метою яких є перш за все попередження дезадаптивної поведінки (вживання наркотиків, зловживання алкоголем) внаслідок, як бойового стресу від отриманих поранень, так і від власної неповносправності. Саме ці «перехідні послуги» допомагають справитися з тривогою, депресією, безсонням, страхом і гнівом, вчать розв'язувати конфлікти, планувати цілі, підбирати способи вирішення конкретних проблем. До прикладу, ерготерапевти вирішують проблеми соціальної допомоги сім'ям звільнених неповносправних військовослужбовців, встановлюючи контакти з відповідними службами. А головне, у перехідні послуги військових ерготерапевтів входить оцінка здібностей, інтересів та професійних навичок військовослужбовців, що дозволяє визначити їх потенційні можливості в освоєні нової цивільної професії. Закордонні фахівці для оцінки працездатності звільнених військовослужбовців використовують стандартизовані опитувальники та тести з реальними та імітованими робочими місцями, що дозволяє оцінити розумові, психічні та функціональні здібності такі як, дрібна і велика моторика, дотягування до предметів, присідання, носіння, ходьба, координація і рівновага, швидкість, гнучкість, витривалість і т.ін. Результати оцінки допомагають військовим ерготерапевтам розставити пріоритети у підборі цивільної роботи для звільненого військовослужбовця та визначити необхідність його перекваліфікації та додаткової освіти. Звільнені військовослужбовці часто зацікавлені у перепідготовці та додатковій освіті, однак на заваді можуть стати фізичні обмеження, прояви БСТ та ПТСР, та труднощі у навчанні пов'язані з отриманням черепно-мозкових травм різного ступеня важкості, і тут також буде необхідна допомога ерготерапевта, спрямована на подолання зазначених проблем [5].

Отже, саме військові ерготерапевти, що працюють з військовослужбовцями, які мають травми і ушкодження різного характеру і ступеня важкості (тимчасові зворотні, важкі зворотні, важкі незворотні) сприяють швидкому відновленню не тільки функціональних можливостей своїх пацієнтів, а й їх професійному відновленню та швидкому поверненню до виконання службових обов'язків, а у разі

відсутності повного відновлення, вони надають різнобічну допомогу, належну підтримку та забезпечують гідне повернення звільнених поранених (травмованих, хворих) військовослужбовців до повноцінного цивільного життя.

На сьогоднішній день в Україні ерготерапія, як окрема галузь, стоїть на початку шляху становлення і розвитку тому, звісно, існує багато невирішених питань і проблем. В 2017 році Міністерство охорони здоров'я України підписало меморандум про співпрацю з Всесвітньою федерацією ерготерапевтів (WFOT). Україна фактично визнала прийняті міжнародні професійні стандарти роботи ерготерапевтів, а також вимоги до навчальних програм [17]. Але повноцінною країною-членом цієї організації наша країна зможе стати лише після того, як тут запрацює перша українська навчальна програма з ерготерапії, яка відповідатиме міжнародним стандартам, і з'являться перші дипломовані фахівці з професійним ерготерапевтичним мисленням [18].

Незважаючи на отримані вищими навчальними закладами (ВНЗ) України ліцензії на підготовку ерготерапевтів, досі не розроблені освітні програми підготовки таких спеціалістів, не вистачає кваліфікованих кадрів, адже в Україні є не більше десятка сертифікованих ерготерапевтів, які могли б навчати інших. Про військових ерготерапевтів мова не йде взагалі. І це з урахуванням наведеної кількості постраждалих військовослужбовців за шість років війни. Вони стикаються з тими ж проблемами, що і військові інших країн світу, але з цими проблемами вони часто залишаються наодинці, в стані безвиході, що іноді призводить до трагічних наслідків. Статистика невтішна, тільки за період з 2014-2018 рр. понад тисячу осіб, які брали участь в бойових діях на Сході України, вчинили самогубство [19].

У пункті 7 загальних положень наказу МО України від 04.11.2016 № 591 «Про затвердження Інструкції про організацію санаторно-курортного лікування, медичної та медико-психологічної реабілітації у Збройних Силах України» зазначено: «Медико-психологічна реабілітація військовослужбовців у центрах (санаторіях) проводиться спільно командою фахівців у складі лікуючого лікаря, психолога (психотерапевта), лікаря фізичної та реабілітаційної медицини, фізичного терапевта і за необхідності ерготерапевта чи інших фахівців. Керівником команди є лікуючий лікар» [20]. Отже, військовослужбовці ЗС України, які потребують ерготерапії, мають отримувати ці короткотермінові послуги або в державних медичних закладах, або в приватних реабілітаційних центрах і тільки від цивільних ерготерапевтів. Але серед них мало компетентних фахівців тим більше у військовій справі,

що робить неможливим оцінку професійних потреб військових в повному обсязі. Це свідчить про низьку якість наданих послуг, що є основною причиною відсутності ефекту ерготерапії в процесі реабілітації.

Шляхом вирішення зазначених проблем, є перш за все підготовка цивільних ерготерапевтів в Україні, адже саме з них, в майбутньому, буде формуватися команда ерготерапевтів для ЗС України. А для цього, звісно, необхідно як найшвидше розробити освітні програми для підготовки ерготерапевтів в наших ВНЗ та затвердити їх у WFOT яка, до речі, затверджує тільки ті освітні програми, які відповідають мінімальним стандартам WFOT, що зазначені в документі «Мінімальні стандарти для навчання ерготерапевтів» (WFOT Minimum Standards for the Education of Occupational Therapists (revised 2016)) [7]. Основними положеннями, зазначеними в цих стандартах, є якісна професійна підготовка ерготерапевтів з урахуванням потреб окремих суб'єктів, спільнот, груп населення на місцевому, національному та міжнародному рівнях. Обов'язковий навчальний план програми (її зміст і послідовність) має чітко відповідати потребам населення країни та міжнародним поглядам на ерготерапію [21].

За словами віце-президента WFOT Саманти Шан [22] організація розвиває стратегію розвитку ерготерапії та очолює еволюцію професії через встановлення міжнародних стандартів. WFOT розробляє міжнародні стандарти із дотриманням основних принципів. По-перше, ці стандарти не пропонують конкретних рекомендацій щодо втручання, по-друге, враховують особливості місцевої культури, по-третє, їх головним принципом є підтримка прав людини, по-четверте, профілактика та підтримка здоров'я у такій же мірі важлива, як втручання/лікування.

Звісно ж, для складання освітньої програми необхідні висококваліфіковані фахівці-ерготерапевти, а для підготовки майбутніх спеціалістів – професійні викладачі. Більшість ВНЗ України вирішують цю проблему шляхом співпраці не тільки з WFOT, але і з навчальними закладами інших країн (Естонія, Грузія, Австрія) де вже давно готують

цивільних ерготерапевтів за затвердженими WFOT освітніми програмами. Але основними проблемами при цьому все ж таки залишаються час на підготовку спеціаліста-ерготерапевта та фінансування. Адже в середньому програма підготовки ерготерапевтів в більшості країн світу передбачає від 3,5 до 4 років навчання на освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр» та 2 роки на рівень «магістр» [23].

Виходом з цієї ситуації повинна бути державна фінансова підтримка нової спеціальності «Ерготерапія». Це значно розширило б можливості залучення в Україну достатньої кількості закордонних фахівців для допомоги в розробленні освітніх програм, підготовки викладацького складу ВНЗ для якісного навчання майбутніх спеціалістів, що, безперечно, сприятиме успішному розвитку ерготерапії як самостійної галузі в Україні.

Є сподівання, що отримавши перших власних спеціалістів та обравши американську модель підготовки військових ерготерапевтів, як найбільш прийнятну для нашої країни в умовах війни, у ЗС України, з огляду на визначені проблеми та перспективи реабілітації поранених (травмованих) військовослужбовців, буде введено нову посаду військового ерготерапевта. Його робота буде спрямована на якісну допомогу постраждалим військовим за для їх швидкого повернення до виконання службових обов'язків, гідного повноцінного цивільного життя, а в деяких випадках збереження життя як такого.

Заключення. Ерготерапія є одним з важливих етапів відновлення поранених (травмованих) військовослужбовців. Для України розвиток ерготерапії особливо актуальне питання через війну, що триває шостий рік на Сході.

Розробка вітчизняних освітніх програм, що відповідають мінімальним стандартам WFOT, та підготовка викладацького складу вищих навчальних закладів є основними шляхами забезпечення якісної підготовки спеціалістів-ерготерапевтів, в тому числі військових.

Перспективи подальших досліджень полягають у проведенні досліджень з обґрунтування позицій до освітніх програм військових спеціалістів-ерготерапевтів.

References

1. V Ukraini na obliku mayzhe 370 tysyach uchasnykiv boyovykh diy [In Ukraine, registered almost 370 thousand combatants] [Internet]. 2019 Sep 18 [cited 2020 May 4]. Available from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/2782328-v-ukraini-majze-370-tisac-ucasnikiv-bojovih-dij.html> [Ukrainian]
2. Lyst tymchasovo vykonuyuchogo obov'yazky nachalnyka Golovnogo upravlinnya personalu – zastupnyka nachalnyka Generalnogo shtabu Zbroynykh Syl Ukrainy [Letter from the Acting Chief of the Main Staff Directorate - Deputy Chief of the General Staff of the Armed Forces of Ukraine] [Internet]. 2018 Jul 4 [cited 2020 May 4]. Available from: https://dostup.pravda.com.ua/request/statistika_zaghiblikh_ta_poranie [Ukrainian]

3. Gayda I. *Medyko-sotsialne obgruntuvannya udoskonalennya systemy medychnoyi reabilitatsiyi viyskovosluzhbovtziv na regionalnomu rivni* [Medico-social justification for improving the system of medical rehabilitation of military personnel at the regional level] [dissertation]. K: Ukrayinska viyskovo-medychna akademiya; 2018. 180 p. [Ukrainian]
4. Kraft HS. Rehabilitation and recovery after combat trauma: The new normal Work. *A Journal of Prevention, Assessment & Rehabilitation*. 2015; 50(1): 5-7. doi: 10.3233/WOR-141931
5. Brown HV, Hollis V. The meaning of occupation, occupational need, and occupational therapy in a military context. *Phys Ther*. 2013; 93: 1244-53. doi: 10.2522/ptj.20120162
6. Kravchuk LS. Fyzyczna terapiya, ergoterapiya: tлумachennya profesiynoyi diyalnosti [Physical therapy, occupational therapy: interpretation of professional activity]. *Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskogo instytutu sotsialnykh tekhnologiy Universytetu «Ukrayina»*. 2017; 13: 37-40. [Ukrainian]
7. Votava J. Rol ergoterapii v reabylitatsiyi lyts s ogranychenyamy zhyznedeyatel'nosty y mezhdunarodnom sotrudnychestve [The role of occupational therapy in the rehabilitation of persons with disabilities and international cooperation]. *Nauchno-praktycheskyy zhurnal «Medytsyna v Kuzbasse»*. 2003; 3: 7-10. [Russian]
8. Potapova LV, Kozachok AV, Potapova OV. Ergoterapiya kak novyy podkhod k fizycheskoy reabylitatsiyi [Occupational therapy as a new approach to physical rehabilitation]. *Visnyk Zaporizkogo natsionalnogo universytetu*. 2017; 1: 154-60. [Ukrainian]
9. Maltseva MN, Shmonyn AA, Melnykova EV, Yvanova GE. Ergoterapiya. Rol vosstanovleniya aktyvnosti y uchastyia v reabylitatsiyi patsyentov [Occupational therapy. The role of recovery and participation in patient rehabilitation]. *Consilium Medicum*. 2017; 19(2.1): 90-3. [Russian]
10. Eakman AM, Radomski MV. Occupational therapy past and present: Responding to physical, cognitive and emotional consequences of war. *British Journal of Occupational Therapy*. 2017; 80(12): 697-8. doi: 10.1177/0308022617712198
11. Lee MD. Occupational therapy: First World War centenary – growth from conflict. *British Journal of Occupational Therapy*. 2014 Jul; 77(7): 329. doi: 10.4276/030802214X14044755581628
12. Australian Defence Force Rehabilitation Program (ADFRP) [Internet]. 2017 Oct 4 [cited 2020 May 5]. Available from: <https://clik.dva.gov.au/rehabilitation-library/keyword-index/australian-defence-force-rehabilitation-program-adfrp>
13. Besemann M. Physical Rehabilitation Following Polytrauma. The Canadian Forces Physical Rehabilitation Program 2008–2011. *Can J Surg*. 2011 Dec; 54(6): 135–41. PMID: 22099327. PMCID: PMC3322652. doi: 10.1503/cjs.025511
14. Administration of Rehabilitation Services under the Military Rehabilitation and Compensation Act 2004. Performance Audit Report. Auditor-General Report no.32 of 2015–16 [Internet]. 2016 May 5 [cited 2020 May 5]. Available from: <https://www.anao.gov.au/work/performance-audit/admin-rehab-services-under-military-rehabilitation-compensation-act>.
15. Smith-Forbes EV, Quick DC, Brown MK. Roles of Occupational Therapists in Theater, Past and Present. *US Army Med Dep J*. 2016 Apr-Sep; (2-16): 66-70. PMID: 27215870
16. Besemann M, Hebert J, Thompson MJ, Cooper AR, Gupta G, Brémault-Phillips S, et al. Reflections on recovery, rehabilitation and reintegration of injured service members and veterans from a bio-psychosocial-spiritual perspective. *Can J Surg*. 2018 Dec 1; 61(6): 219-31. PMID: 30418009. PMCID: PMC6281470. doi: 10.1503/cjs.015318
17. Kovalova M. Chy znayete vy khto taki ergoterapevty? [Do you know who such occupational therapists are?] [Internet]. 2019 June 27 [cited 2020 May 5]. Available from: <https://foundationdv.com/ua/articles/CHY-znaiete-vy-khto-taki-erhoterapevty> [Ukrainian]
18. Naumets I. Profesiya, yaka povertaye do sotsiumu pislya travmy. Chym zaymatymutsya ergoterapevty v Ukrayini? [Profession returning to society after an injury. What do occupational therapists in Ukraine do?] [Internet]. 2018 Aug 10 [cited 2020 May 6]. Available from: https://ipress.ua/articles/profesiya_yaka_povertaie_do_sotsiumu_pislya_travmy_chym_zaymatymutsya_ergoterapevty_v_ukraini_263267.html [Ukrainian]
19. Ponad tysyachu uchashnykiv boyovykh diy na Donbasi naklaly na sebe ruky – Tretyakov [More than a thousand participants in hostilities in the Donbass committed suicide - Tretyakov] [Internet]. 2018 Ap 24 [cited 2020 May 5]. Available from: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/29189517.html> [Ukrainian]
20. Nakaz Ministerstva Oborony Ukrayiny 04.11.2016 № 591 «Pro zatverdzhennya Instrukttsiyi pro organizatsiyu sanatorno-kurortnogo likuvannya, medychnoyi ta medyko-psykhologichnoyi reabilitatsiyi u Zbroynykh Sylakh Ukrayiny» [About the statement of the Instruction on the organization of sanatorium treatment of medical and medico-psychological rehabilitation in the Armed Forces of Ukraine]. 2018 Aug 28 [cited 2020 May 5]. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1538-16> [Ukrainian]
21. World Federation of Occupational Therapists (WFOT). Minimum Standards for the Education of Occupational Therapist [Internet]. 2016 September [cited 2020 May 6]. Available from: <https://www.wfot.org/assets/resources/COPYRIGHTED-World-Federation-of-Occupational-Therapists-Minimum-Standards-for-the-Education-of-Occupational-Therapists-2016a.pdf>
22. Ergoterapevty na starti: Shkola reabilitatsiynoi medytsyny UKU poshyryuye reabilitatsiyni praktyky svitovykh fakovykh tovarystv [Occupational Therapists at the Start: UCU School of Rehabilitation Medicine Disseminates Rehabilitation Practices of World Professional Societies] [Internet]. 2017 April 25 [cited 2020 May 6]. Available from: <https://ucu.edu.ua/news/ergoterapevty-na-starti-shkola-reabilitatsiynoyi-medytsyny-uku-poshyryuye-reabilitatsiyni-praktyky-svitovykh-fahovykh-tovarystv/> [Ukrainian]
23. Mlambo T. Education FAQs [Internet]. [cited 2020 May 6]. Available from: <https://www.wfot.org/programmes/education>

УДК 615.825.5

АНАЛИЗ СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ И ПРОБЛЕМ ЭРГОТЕРАПИИ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ ВООРУЖЕННЫХ СИЛ УКРАИНЫ ПОСТРАДАВШИХ В РЕЗУЛЬТАТЕ БОЕВЫХ ДЕЙСТВИЙ

Куприненко О.

Резюме. Вследствие ведения боевых действий на Востоке Украины большое количество военнослужащих Вооруженных Сил Украины получили ранения (травмы). Все они нуждаются в восстановлении выполнения повседневных функций, создании комфортных условий жизни, обеспечении возможности восстановления профессиональных навыков и социальной адаптации.

Эрготерапия является одним из важных этапов восстановления раненых (травмированных) военнослужащих.

Статья посвящена изучению современного состояния и проблем эрготерапии военнослужащих, пострадавших в результате боевых действий, в ведущих странах мира и в Украине.

Целью исследования явилось обоснование предложений по введению эрготерапии в реабилитацию военнослужащих ВС Украины, пострадавших в результате боевых действий.

В исследовании проведен анализ предоставления эрготерапевтических услуг военнослужащим США, Великобритании, Канады и Австралии. По результатам проведенного анализа установлено различные подходы к организации и предоставлению указанных услуг. Основное отличие подходов США и Великобритании заключается в привлечении именно военных эрготерапевтов.

Показана важная роль военного эрготерапевта, как специалиста, который обучает новым способам выполнения повседневных задач, помогает вернуть утраченные навыки, адаптирует среду проживания, работы, учебы и общения, изготавливает и подбирает адаптивное оборудование.

Установлено, что военный эрготерапевт, в отличие от гражданского, сведущ в военном деле, а потому способен учитывать специфику профессиональных потребностей своих пациентов.

Для становления и развития эрготерапии в Украине предложен подход, который предусматривает подготовку военных эрготерапевтов.

Также предлагается привлечь иностранных специалистов для разработки отечественных образовательных программ и подготовки преподавательского состава высших учебных заведений с целью качественной подготовки будущих специалистов-эрготерапевтов, из которых в дальнейшем сформируется команда военных эрготерапевтов. Их работа будет направлена на качественную помощь пострадавшим военным ради их быстрого возвращения к выполнению служебных обязанностей, достойной полноценной гражданской жизни, а в некоторых случаях – сохранение жизни.

Ключевые слова: эрготерапия, реабилитация, военнослужащие, Вооруженные Силы Украины, боевые действия, военный эрготерапевт.

UDC 615.825.5

The Analysis of the Current Situation and Problems of Occupational Therapy of Servicemen of the Armed Forces of Ukraine Affected by the Fighting

Kuprinenko O.

Abstract. Due to the conduct of hostilities in the East of Ukraine, a large number of servicemen of the Armed Forces of Ukraine got hurt (injuries). All of them need to restore the fulfillment of everyday functions, create comfortable living conditions, provide the opportunity to restore professional skills and social adaptation.

Occupational therapy is one of the important stages in the recovery of wounded (injured) military personnel.

The article presents the study of the current state and problems of occupational therapy of servicemen who suffered as a result of hostilities in the leading countries of the world and in Ukraine.

The purpose of the study was to substantiate the proposals for the introduction of occupational therapy in the rehabilitation of the Ukrainian Armed Forces who suffered as a result of hostilities.

The study analyzed the provision of occupational therapy services to military personnel in the USA, Great Britain, Canada and Australia. Based on the results of the analysis, various approaches to the organization and provision of these services were established. The main difference of the United States and Great Britain approaches is to attract military occupational therapists.

The important role of the military occupational therapist as a specialist who teaches new ways to perform everyday tasks, helps to restore lost skills, adapts the living environment, work, study and communication, manufactures and selects adaptive equipment is shown.

The study showed that a military occupational therapist, unlike a civilian, is well versed in military affairs, and therefore is able to take into account the specifics of the professional needs of patients.

An approach is proposed for the formation and development of occupational therapy in Ukraine that provides for the training of military occupational therapists. It is also proposed to attract foreign specialists to develop domestic educational programs and train the teaching staff of higher educational institutions with the aim of quality training of the future occupational therapists. These specialists will form a team of military occupational therapists in future.

Their work will be aimed at providing quality assistance to the injured military for the sake of their quick return to official duties, to a decent full-fledged civilian life, and in some cases to the preservation of life.

Keywords: occupational therapy, rehabilitation, military personnel, Armed Forces of Ukraine, fighting, military occupational therapist.

The authors of this study confirm that the research and publication of the results were not associated with any conflicts regarding commercial or financial relations, relations with organizations and/or individuals who may have been related to the study, and interrelations of coauthors of the article.

Стаття надійшла 16.05.2020 р.

Рекомендована до друку на засіданні редакційної колегії після рецензування